

Orgaandonatie gift, geen plicht

Jaarlijks overlijden ongeveer honderd mensen die op een wachtlijst staan voor orgaandonatie. Het huidige systeem van orgaandonatie is gebaseerd op toestemming van de donor en in de meeste gevallen van de nabestaanden van de donor. In dit toestemmings-systeem kunnen burgers kiezen uit doneren, weigeren of het besluit overlaten aan nabestaanden. Belangengroepen van patiënten proberen dit systeem, waarbij donatie een altruïstisch geschenk is en de burger zonder enige morele druk van de overheid besluit al dan niet donor te worden, te veranderen in een verplichtingssysteem. Zij propageren het geen-bezwaarsysteem en het actieve donorregistratiesysteem. Het geen-bezwaarsysteem is de tegenpool van het toestemmingssysteem: burgers moeten kenbaar maken dat ze geen donor willen zijn, anders zijn ze het automatisch. Bij het actieve donorregistratiesysteem wordt aangenomen dat burgers die niet reageren op een registratieverzoek stilzwijgend akkoord gaan met donatie. Beide systemen beschouwen donatie als een vanzelfsprekende bijdrage aan mensen in nood. Ethisch valt op beide verplichtingssystemen wel het een en ander af te dingen. Als orgaandonatie een vanzelfsprekende bijdrage aan mensen in nood is, zijn mantelzorg en vrijwilligerswerk dat dan ook niet? Moeten we dan niet ook burgers verplichten wekelijks enkele uren te besteden aan het wassen en verzorgen van verpleeghuisbewoners?

Het verplichtingssysteem zet nabestaanden buitenspel. Zij moeten toezien hoe anderen besluiten welke organen van de overledene afgenomen worden, maar zijn daarna wel verantwoordelijk voor de begrafenis of crematie van wat van de overledene nog resteert. Het is niet zonder meer duidelijk dat met het geen-bezwaarsysteem of het actieve donorregistratiesysteem het aantal donoren zal toenemen. In Zweden leidde het geen-bezwaarsysteem tot een daling van het aantal donorregistraties. Het is de vraag of het geen-bezwaarsysteem en de actieve donorregistratie op veel draagvlak onder de bevolking kunnen rekenen. Patiëntenorganisaties wekken de indruk van wel. Het feit dat onder het huidige toestemmingssysteem maar weinig burgers zich actief als donor laten registreren doet echter het tegendeel vermoeden. Bovendien zou het draagvlak voor donatie wel eens drastisch kunnen dalen als donororganen vaker gebruikt gaan worden voor patiënten die door een onmatige leefstijl een orgaantransplantatie nodig hebben. Het aantal diabetespatiënten neemt sterk toe. Overgewicht is de belangrijkste oorzaak van diabetes. Diabetespatiënten lopen kans op hart- en vaatziekten en blindheid en kunnen dus gehol-

pen zijn met een donororgaan. Dit kan de solidariteit van donoren met patiënten die een donororgaan nodig hebben onder druk zetten.

Als econoom ben je geneigd het tekort aan orgaandonoren te zien als het gevolg van een gebrek aan financiële prikkels. Geef donoren een financiële beloning en het wordt aantrekkelijker om je organen af te staan. In landen als de Verenigde Staten en Rusland ontvangen bloeddonoren een financiële beloning. Naar verluidt is Iran het enige land ter wereld dat orgaandonoren beloont. De Raad voor de Volksgezondheid en Zorg (RVZ) heeft geopperd dat burgers beloond zouden kunnen worden als ze zich als donor registreren, bijvoorbeeld in de vorm van een eenmalige korting op de ziektekostenpremie. Nabestaanden zouden beloond kunnen worden bij uitname van organen na overlijden door hun een financiële bijdrage te geven voor de begrafenis-kosten. Financiële prikkels voor orgaandonatie roepen veel vragen op. Hoe hoog zou de beloning moeten zijn om effect te sorteren? De financiële prikkels die door de RVZ zijn genoemd, korting op de ziektekostenpremie en tegemoetkoming in de begrafenis-kosten, zijn waarschijnlijk te gering om effect te sorteren. Een groter gevaar van het belonen van orgaandonatie is dat sociale normen waarbij donatie een gift is aan de samenleving worden vervangen door marktnormen. De Israëlische econoom Dan Ariely geeft in zijn boek *Predictably irrational: The hidden forces that shape our decisions* een aantal voorbeelden die illustreren wat er gebeurt als marktnormen sociale normen vervangen. Stel, je schoonmoeder nodigt je uit voor het kerstdiner (in Ariely's voorbeeld is het *Thanksgiving dinner*). Na afloop van het diner trek je je portemonnee en zegt tegen je schoonmoeder: "Wat krijg je van me voor al het werk dat je hiervoor hebt verricht". Dan weet je dat je het waarschijnlijk voorgoed bij je schoonfamilie hebt verbruikt. Ariely concludeert dan ook: "(...) when a social norm collides with a market norm, the social norm goes away for a long time. In other words, social relationships are not easy to re-establish". Betalen voor orgaandonatie zou wel eens meer kapot kunnen maken dan ons lief is. Minister Klink heeft besloten het huidige toestemmingssysteem te handhaven. Dit is hem op veel kritiek komen te staan van belangengroepen die voor een geen-bezwaarsysteem of een actief donorregistratiesysteem zijn. Ten onrechte. Het huidige systeem biedt de beste garanties voor een effectief donorregistratiesysteem dat op draagvlak in de samenleving kan rekenen.

LITERATUUR

Ariely, D. (2008) *Predictably irrational: The hidden forces that shape our decisions*. Londen: HarperCollins Publishers.